

فصلنامه مطالعات نوین بانکی

شماره مجوز: ۸۳۲۸۹ ((شماره بیست و چهارم-پاییز ۱۴۰۳)) ISSN : 5420-2645

نقش حسابرسی داخلی در کاهش اثرات حسابداری خلاق بر قابلیت اتکای صورت های مالی در بانک های ایران

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۸/۰۲ تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۹/۲۷)

دکتر محمد خیری^۱

استادیار گروه مدیریت، اقتصاد و حسابداری دانشگاه پیام نور تهران

گلنسا دهقانی

کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه پیام نور بین المللی قشم

چکیده

امروز در جوامع کنونی علم حسابرسی یک فعالیت مستقل و بی طرفانه، اطمینان بخش و مشاوره ای است که به منظور ایجاد ارزش افزوده و بهبود عملکرد یک سازمان طراحی و اجرا می شود. دانش حسابداری و حسابرسی با اعمال رویکردی سیستماتیک و روشمند، برای ارزیابی و بهینه سازی اثربخشی فرآیندهای مدیریت ریسک، کنترل و نظام راهبری، سازمان ها و مؤسسات را در تحقق هدف هایشان یاری می کند و برای آن، ارزش افزوده ایجاد می نماید. با چنین تعابیری نقش و جایگاه حسابرسی در کشورها از ویژگی و برجستگی خاص برخوردار می باشد. در ایران اما وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز در مقام راهبردی سیاست های اقتصادی و مالی کشور به منظور اعمال مدیریت اقتصادی و نظارت بر تخصیص بهینه منابع نیازمند اعتبار آمار و ارقام ارائه شده توسط بنگاه های اقتصادی از یک سو و حساب کشی و حساب دهی مدیران از سوی دیگر را عهده دار می باشد. حسابرسی به عنوان یکی از ابزارهای کلیدی در مبارزه با فساد، نقش مهمی در شفاف سازی فرآیندهای مالی و اداری دارد و می تواند به

^۱ نویسنده مسئول

شناسایی و کاهش تخلفات کمک کند. از مهم‌ترین سازوکارهای ایفای مسئولیت پاسخگویی، کنترل‌های داخلی و به تبع آن حسابرسی داخلی است. حسابرسی داخلی در تدوین روش‌های کنترل داخلی اعم از مالی و غیر مالی، استقرار سیستم کنترل داخلی، بررسی و ارزیابی سیستم کنترل داخلی، ارائه پیشنهادها سازنده برای بهبود این سیستم و ارزیابی اثربخشی و کارایی استفاده از منابع بنگاه، نقشی اساسی و کلیدی دارد. این پژوهش درصدد مطالعه و بررسی نحوه تاثیر گذاری نقش حسابرسی داخلی بر کاهش اثرات حسابداری خلاق بر قابلیت اتکای صورت های مالی در بانک های ایران میباشد. روش اجرایی تحقیق مورد استفاده در این پژوهش از نوع روش توصیفی-تحلیلی و با بهره گیری از منابع کتابخانه ای است.

واژگان کلیدی: نقش حسابرسی، حسابداری داخلی، صورت های مالی، نظام بانکی، رویکرد سیستماتیک، مدیریت ریسک

مقدمه

اهداف و دامنه حسابرسی داخلی در بانک ها طبق تعریف حسابرسی داخلی و اصول شماره (یک و سه) کمیته بال هدف حسابرسی داخلی بانک ها عبارت از ارزیابی بانک از نظر مکانیسم کنترل‌های داخلی، نشان دادن عدم کار آیی و مخاطرات ناشی از آنها، پیشنهاد کنترل‌های داخلی مناسب با توجه به تغییر شرایط و بررسی سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت و مالی است. حسابرسی داخلی در بانک ها نقش بسیار مهمی دارد، به‌ویژه از نظر تحلیل داده‌ها. حسابرسی داخلی به مجموعه‌ای از فرآیندها، فعالیت‌ها و تدابیر اشاره دارد که به منظور ارزیابی و افزایش کارایی، کارآمدی و امنیت عملیاتی در بانک انجام می‌شود. در این راستا، توجه به تحلیل داده‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

یکی از وظایف حسابرسی داخلی در بانک ها، ارزیابی و نظارت بر فعالیت های مالی و عملیاتی است. با تحلیل داده های مالی و عملیاتی، حسابرسی داخلی می تواند الگو ها، روندها، و نقاط ضعف را شناسایی کند. به عنوان مثال، با تحلیل داده ها می توان به زمان بندی نامناسب تراکنش ها، نقاط ضعف در سیستم کنترل داخلی، یا حتی فعالیت های مشکوک دست پیدا کرد. شمار بانک ها و مؤسسات اعتباری در سال های اخیر به شدت افزایش یافته است. از اینرو، نظارت بر آن ها مستلزم برخورداری از فناوری های نوین همچون ایکس.بی.آر.ال (که به طور گسترده در نظام نظارت بانکی آمریکا و اخیراً اروپا به کار می رود استقرار نظام کنترل های داخلی قوی و حسابرسی داخلی است. در دو سال گذشته استقرار واحد تطبیق در بانک ها از سوی بانک مرکزی الزامی شد. البته این به تنهایی در مورد رعایت قوانین و ضوابط می تواند اطمینان دهد. از این رو، به نظر می رسد بانک ها علاوه بر واحد بازرسی باید بخش مستقلی برای حسابرسی داخلی با کارکردهای نوین راه اندازی کنند. نقش حسابرسی داخلی این است که به مدیران سازمان کمک کند تا از هرگونه خطرات احتمالی در داخل سازمان جلوگیری کرده و بر روی سازمان و کارمندان کنترل داشته و شاهد اجرای صحیح قوانین و مقررات باشند. همچنین به مدیران ارشد سازمان ها کمک می کند تا فعالیت ها و برنامه های خود را به صورت منظم برنامه ریزی کرده و به پیشرفت سازمان کمک نمایند. حسابرسان داخلی باید از عملیات اجرایی سازمان جدا بوده و مستقل و بی طرف باشند. عامل اصلی برای توانمند بودن حسابرسی داخلی استقلال آن است. عملکرد حسابرسی داخلی باید چنان باشد که به روشنی نشان دهد تحت تاثیر هیچگونه اعمال نفوذ غیر مسئولانه نیست که بتواند دامنه رسیدگی یا کار آن را محدود کند یا تغییر دهد یا بتواند در تصمیم گیری درباره محتوای گزارشهایی که به مدیریت ارائه می شود اثر گذارد.

ارزیابی عملکرد درست واحد حسابرسی داخلی بانک ها باید از سوی بازرسان بانک مرکزی صورت گیرد و از خدمات اطمینان بخشی و مشاوره های آن ها استفاده شود. در این صورت است که می توان نظارت کافی و اثربخش بر همه ی بانک ها و مؤسسات اعتباری اعمال کرد. امید است با توسعه ی حسابرسی داخلی در بانک ها، پرورش نیروی انسانی شایسته، و افزایش دانش فنی حسابرسی شاهد افزایش سلامت بانک ها باشیم. حسابرسی داخلی در بانک ها یک عملکرد حیاتی است که نقش اساسی در تضمین ثبات مالی و رعایت استانداردهای قانونی ایفا می کند. بانک ها به عنوان نگهداران اعتماد عمومی و بازیگران کلیدی در اقتصاد جهانی، در یک محیط با مقررات شدید فعالیت می کنند. پیچیدگی عملیات بانکی، همراه با خطرات ذاتی در تراکنش های مالی، نیازمند نظارت دقیق است. حسابرسی های داخلی این نظارت را از طریق پایش مداوم فرآیندهای مالی، ارزیابی ریسک ها و اطمینان از رعایت چارچوب های قانونی ارائه می دهند. این مقاله به بررسی نقش حیاتی حسابرسی داخلی در بانک ها می پردازد و بر اهمیت آن در مدیریت ریسک ها، اطمینان از رعایت مقررات و افزایش شفافیت مالی تأکید می کند. تحولات اخیر سیستم بانکی که در معنای عمیق خود به جهانی شدن دلالت دارد، نیاز به نظارت محتاطانه را جهت حفظ ثبات و اطمینان در سیستم مالی افزایش داده است و این موضوع با وقوع بحران مالی جهانی، اهمیت صد چندان یافته است. با توجه به نزدیکی زمان خصوصی سازی بانک های دولتی، ضرورت دارد که چارچوب سیستم کنترل داخلی و کارکرد حسابرسی داخلی آنها مورد بازنگری قرار گرفته و کلیه الزامات تعیین شده توسط کمیته باسل در نظارت بانکی باید مدنظر قرار گیرد. تصریح بند «ج» سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر «آماده سازی بنگاه های داخلی قبل از واگذاری به منظور مواجهه هوشمندانه با قواعد تجارت جهانی در یک فرآیند تدریجی و هدفمند»، اهمیت

بازنگری در چارچوب کنترل‌های داخلی و کارکرد واحد حسابرسی داخلی بانک‌های دولتی مشمول واگذاری را دو چندان می‌کند.

بخش اول: تعریف حسابرسی

حسابرسی داخلی برای کسب و کارهایی که مراحل اولیه را طی کرده و وارد مرحله رشد و توسعه خود شده اند موضوع مهم و حساسی است. جهت درک بهتر موضوع در ابتدا به تعریف حسابرسی و انواع آن و اهداف مربوط به حسابرسی داخلی می‌پردازیم. حسابرسی عبارت است از هرگونه رسیدگی به دفاتر و اسناد و مدارک و انجام سایر بررسی‌ها که توسط فردی مستقل از کسی که آنرا تهیه کرده است صورت می‌گیرد و هدف از آن اظهار نظر در مورد صورتهای مالی شرکت است. حسابرسی بررسی تحلیلی ترازنامه، صورت سود و زیان و اسناد و دفاتر حسابداری و سایر مدارکی که این صورتهای مالی براساس آنها تهیه و تنظیم شده است می‌باشد. حسابرسی فرایندی منظم جهت جمع‌آوری و ارزیابی بیطرفانه شواهد درباره ادعاهای مدیریت در ارتباط با فعالیت‌ها و وقایع اقتصادی به منظور تعیین درجه تطابق این ادعاها و و اظهارات با معیارهای از پیش تعیین شده و گزارش نتایج به دست آمده به افراد ذینفع است. به عبارت دیگر وظیفه حسابرسی داخلی، در وهله اول مربوط به خطایابی و اعتبارسنجی مبادلات مالی و صحت سنجی فعالیت‌های واحد حسابداری می‌باشد. حسابرسی داخلی نیز به بررسی و ارزیابی عملکرد مالی و عملیاتی سازمان می‌پردازد، اما برخلاف حسابرسی خارجی که توسط افراد خارج از سازمان انجام می‌شود، حسابرسی داخلی توسط کارکنان داخل سازمان یا یک واحد مستقل انجام می‌گیرد. این نوع حسابرسی به صورت مستمر و در دوره‌های مختلف انجام می‌شود و هدف آن شناسایی و اصلاح مشکلات پیش از وقوع آنهاست. همچنین حسابرسی داخلی به بهبود کارایی سازمان، مدیریت ریسک‌ها و

تقویت کنترل‌های داخلی کمک می‌کند. به طور کلی، حسابرسی داخلی به عنوان یک فرآیند چند بعدی، نقش بسزایی در موفقیت و پایداری سازمان‌ها ایفا می‌کند و با تأمین اطلاعات دقیق و به موقع، به ارتقاء عملکرد و تصمیم‌گیری‌های موثر کمک می‌کند و همچنین با بررسی و ارزیابی کنترل‌های داخلی، به سازمان کمک می‌کند تا مواضعش را در مقابل ریسک‌ها و تهدیدهای مختلف تقویت کند که این اقدام باعث افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران، مشتریان، و سایر ذینفعان می‌شود.

بخش دوم: مبانی نظری نقش حسابرسی در اقتصاد

در مبحث شناخت ماهیت، اهداف، وظایف، سیر تکامل و مراحل تکوین حسابرسی، دلایل و شواهد و بررسی تاریخی، نشانگر این واقعیت است که اندیشه حسابرسی در بطن تغییرات و تحولات اقتصادی پرورش یافته و انقلاب صنعتی نقطه عطفی در کنار این شکل‌گیری‌ها بوده است. باسیر تحولات اقتصادی پیچیده تر شدن مناسبات اقتصادی و اجتماعی، به ویژه در وجه تولید سرمایه داری و با ظهور نسل‌های جدیدی اقتصادی، حسابرسی نیز با این تحولات، خود را تطبیق و تکوین کرده است. حسابرسی در مراحل اولیه تاریخ تحولات اقتصادی تنها حرفه‌ای ممیزی به حساب می‌آمده است. در این مرحله حسابدار حرفه‌ای تنها وظیفه ساده عمل تطبیق با دستورالعمل‌ها را عهده دار می‌شده که کاربرد این حد از حسابرسی بیشتر برای رفع نیاز صاحب سرمایه یا کارگاه بوده است، اما این حدود رسیدگی برای جامعه و اشخاص دیگر کاربردی نداشت. در مرحله بعدی تکوین این وظیفه به ارزش‌یابی برنامه‌ها ارتقا یافت که علاوه بر ممیزی، عمل تطبیق با اهداف نیز انجام می‌گرفت. در حسابرسی اثر بخشی فرصت‌های از دست رفته و مطلوبیت نتایج مورد آزمون قرار می‌گیرد. در این مرحله از حسابرسی ملاک حسابرسی، راه‌های چگونگی انجام وظایف محوله است. به عبارتی مسیر منطقی جریان

امور، حسابرسی می شود و به این ترتیب مدیریت و تصمیم های آن ها در بوته آزمایش قرار داده می شود؛ آن گاه مدیریت های جذاب که لازمه اقتصاد مدرن است شناسایی و معرفی می شوند. در این مرحله تجربه و مهارت مدیریت ها در تصمیم گیریها نقش مهمی را ایفا می کند. حسابرسی داخلی در بانک ها یک ارزیابی مستقل از عملیات داخلی بانک، از جمله معاملات مالی، کنترل های داخلی، فرآیندهای مدیریت ریسک و انطباق با سیاست های داخلی و مقررات خارجی است. برخلاف حسابرسی های خارجی که توسط شرکت های ثالث انجام می شود، حسابرسی های داخلی توسط متخصصان داخل سازمان صورت می گیرد. حسابرسی های داخلی فرآیندها و کنترل هایی که بر عملیات روزمره بانک نظارت دارند را ارزیابی می کنند. این شامل پردازش تراکنش ها، خدمات به مشتریان و زیرساخت های فناوری اطلاعات می شود. حسابرسان نقاط ضعف در رویه های عملیاتی را شناسایی می کنند که ممکن است بانک را در معرض زیان های مالی یا آسیب های اعتباری قرار دهد.

دانش حسابرسی در صورتی می تواند در نوآوریها و فن آوری ها مشارکت جوید که قادر باشد خود را با وظایف جدید هماهنگ کند. کاری که در سطح جهانی، همراه با این تغییرات و تحولات صورت گرفته است. خوشبختانه دامنه پیشرفت دانش حسابرسی به قدری گسترش یافته که امروزه به جای حسابرسی مالی، حسابرسی ارتباطات به عنوان ابزاری مهم و کارآمد در اختیار مدیران قرار دارد؛ به همین شیوه است که رشته جدیدی از بطن دانش حسابرسی تولد یافته که مرزها را به روی دانش های دیگر علاوه بر قلمرو مالی گشوده است. حسابرسی جدید «حسابرسی ارتباطات» نام گرفته است. در حسابرسی ارتباطات قضایای روانشناسی و جامعه شناسی به میزان قابل ملاحظه ای در تبیین اطلاعات به کار گرفته می شوند. در این شیوه جدید اساس کار بر انطباق ذهنیات انسانها با یکدیگر عمل می کند.

بخش سوم: استانداردها و الزامات حسابرسی داخلی در بانک ها

حسابرسی داخلی در بانک ها نقش بسیار مهمی دارد، به ویژه از نظر تحلیل داده ها. حسابرسی داخلی به مجموعه ای از فرآیندها، فعالیت ها و تدابیر اشاره دارد که به منظور ارزیابی و افزایش کارایی، کارآمدی و امنیت عملیاتی در بانک انجام می شود. در این راستا، توجه به تحلیل داده ها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. یکی از وظایف حسابرسی داخلی در بانک ها، ارزیابی و نظارت بر فعالیت های مالی و عملیاتی است. با تحلیل داده های مالی و عملیاتی، حسابرسی داخلی می تواند الگوها، روندها، و نقاط ضعف را شناسایی کند. به عنوان مثال، با تحلیل داده ها می توان به زمان بندی نامناسب تراکنش ها، نقاط ضعف در سیستم کنترل داخلی، یا حتی فعالیت های مشکوک دست پیدا کرد. همچنین، تحلیل داده ها به حسابرسی داخلی کمک می کند تا الگوهای تغییرات و روندهای مهم در عملکرد بانک را شناسایی کرده و مسائل مرتبط با ریسک ها و فرصت ها را تشخیص دهد. این اطلاعات می توانند به مدیران و مدیران عالی بانک کمک کنند تا تصمیم گیری های بهتری در مورد مدیریت ریسک، بهینه سازی عملکرد، و بهبود عملکرد مالی بانک انجام دهند. تعیین مسئولیت های واضح در حسابرسی داخلی در بانک ها امری بسیار اساسی و حیاتی است که به منظور افزایش کارایی، شفافیت و مسئولیت پذیری در فرآیند حسابرسی داخلی انجام می شود. با تعیین مسئولیت های واضح، بانک ها قادر خواهند بود بهبود مداومی در فعالیت های حسابرسی داخلی و کنترل های داخلی خود داشته باشند و از ابهامات و ناکارآمدی ها در این حوزه جلوگیری کنند. با افزایش تنوع و پیچیدگی فرآیندها در بانک ها، نظارت بر آن ها نیز معقولیت خاص خواهد داشت. برنامه ریزی دقیق و استفاده از فناوری های مدرن به حسابرس داخلی کمک می کند تا این چالش را مدیریت کند.

پیچیدگی فرآیندها در حسابرسی داخلی در بانک‌ها امری که باید به آن توجه ویژه‌ای شود. حسابرسی داخلی در بانک‌ها با توجه به ماهیت و ابعاد گسترده‌ای که این سازمان‌ها دارند، ممکن است با چالش‌ها و پیچیدگی‌های زیادی مواجه شود. تقویت اهمیت نظارت بر فرآیندها و ریسک‌های مالی در بانک‌ها نیازمند تسلط بر چالش‌های مختلف و استفاده از راهکارهای مناسب است. با ایجاد تطابق با مقررات، استفاده از تکنولوژی، تقویت کنترل‌ها، آموزش کارکنان و تقویت ارتباطات، بانک‌ها می‌توانند بهبودهای محسوسی در کنترل ریسک‌ها و بهره‌وری مالی خود داشته باشند و به طور موثر در مسیر پایداری و رشد پیشروی کنند. حسابرسی داخلی با به کارگیری شیوه‌ای اصولی و نظام‌مند برای ارزیابی و بهبود اثر بخشی فرآیندهای حاکمیت، مدیریت ریسک سازمان را در دستیابی به اهداف یاری می‌کند. حسابرسان داخلی باید از دانش، توانایی‌ها و سایر ویژگی‌های حرفه‌ای برای ایفای مسئولیت‌های فردی خویش برخوردار باشند. اهداف و دامنه حسابرسی داخلی در بانک‌ها طبق تعریف استاندارد حسابرسی عبارتست از ارزیابی بانک از نظر مکانیسم کنترل‌های داخلی، نشان دادن عدم کارآیی و مخاطرات ناشی از آن‌ها، پیشنهاد کنترل‌های داخلی مناسب با توجه به تغییر شرایط و بررسی سیستم‌های اطلاعاتی مدیریتی و مالی است. هر چند که دامنه حسابرسی داخلی در بانک‌ها بیشتر معطوف به جنبه‌های مالی شده اما بر طبق تعریف، حسابرسی شامل تمامی جنبه‌های کنترل داخلی اعم از مالی و غیرمالی می‌شود. فرآیند حسابرسی شامل برنامه‌ریزی دقیق، شناخت از سیستم یا وضعیت موجود بانک، ارزیابی صحیح از ریسک و کنترل، ارتباطات خوب و مستندسازی واقعی و کامل می‌باشد از این رو گستره حسابرسی داخلی وسیع است و حوزه‌های اصلی مانند سیستم‌های کنترل داخلی، رویه‌های مدیریت ریسک، سیستم‌های اطلاعات مالی، پایبندی به الزامات قانونی و مقرراتی و بررسی‌های خاص را در بر می‌گیرد. با توجه به آنچه گذشت، از الزامات حسابرسی داخلی که تحت عنوان استانداردهای حسابرسی

داخلی انتشار یافته است می توان به موارد زیر از جمله مهم ترین آن ها اشاره کرد: استقلال، تجربه، مهارت حرفه ای، حوزه کار، انجام فرآیند حسابرسی داخلی، مدیریت فرآیند حسابرسی داخلی. در همین چارچوب واحد حسابرسی داخلی مجموعه بانکی کشور وظیفه دارد حوزه کاری خود را آنچنان گسترده کند که بتواند انجام امور حسابرسی مالی، حسابرسی دارایی ها، حسابرسی ارزش پولی و کنترل خودارزیابی را عهده دار شود. رشد اقتصادی و گسترش فعالیت های خدماتی و تجاری و تولیدی موجب شده تا مدیران برای تصمیم گیری به گزارش های شفاف مالی در هر زمینه ای نیاز داشته باشند. حسابرسی و به ویژه حسابرسی داخلی برای این منظور به وجود آمده است. حسابرسی یک فعالیت بی طرف به منظور افزایش بهره وری سازمان است. حسابرس داخلی به کشف اشتباهات و حفظ دارایی یک سازمان کمک می کند. حسابرسی داخلی بیشتر جایگاهی مشاوره ای و همراهی در سازمان دارد و کمتر یک وظیفه عملیاتی به شمار می رود. حسابرس داخلی از نظر جایگاه در یک سازمان باید به بالاترین نقطه یعنی هیئت مدیره متصل باشد و امکان دسترسی به تمام واحدهای سازمان را داشته باشد و در هر زمانی که احساس خطر یا انحراف در هر یک از موضوعات جزو وظایفش پیدا کرد، باید بتواند به سرعت به جایگاه بالا دسترسی پیدا کند و گزارش و اطلاعاتش را به آن برساند. در ایران حسابرسی داخلی هنوز به صورت یک امر جدی مورد توجه قرار نگرفته و اگر هم واحدی به نام حسابرسی داخلی یا بازرسی در بانک ها و یا سازمان ها وجود دارد چیزی به جز یک اسم تشریفاتی نیست؛ حسابرسی داخلی نباید در هر گونه فعالیت های مدیریت ریسک، مشارکت داشته باشد؛ زیرا ممکن است استقلال و بی طرفی خود را از دست بدهد. گزارش حسابرسی داخلی معمولاً به این موضوع می پردازد که آیا کنترل ها به درستی اعمال شده اند و گزارشی را تهیه می کند. توصیه هایی که به وسیله حسابرسان داخلی انجام

می‌شود و انتظار می‌رود مدیران آن را بپذیرند، می‌تواند نتیجه این فرض باشد که حسابرسی داخلی، مسئول کنترل‌ها، با دلالت بر مدیریت ریسک است.

بخش چهارم: نقش حسابرسی در نظام بانکی و اقتصادی ایران

حسابرسی امروزه در حوزه بانکی، به دلیل اینکه ابزاری برای ارزیابی درستی فعالیت‌ها از جنبه‌های مختلف است، یکی از روش‌های مهم کنترلی محسوب می‌گردد، از آنجاییکه ایجاد خط‌مشی‌های حسابرسی، برای ارائه تصویر واقعی از عملکرد بانک بر عهده هیات مدیره می‌باشد، از این رو در این مقاله استانداردها و الزامات حسابرسی داخلی (جهت ارائه گزارش به هیات مدیره برای تسهیل در تصمیم‌گیری)، مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نیز طبق این استانداردها نتیجه می‌شود که استقلال، تجربه، مهارت حرفه‌ای، حوزه کار، اجرا و مدیریت فرآیند حسابرسی نسبت به سایر الزامات از اهمیت بیشتری برخوردار است. بی‌شک نقش و اهمیت ساختار کنترل‌های داخلی در سازمان‌های گوناگون متفاوت است. اندازه ریسک‌های تهدیدکننده، ماهیت فعالیت‌ها و عوامل متعدد دیگری بر میزان اهمیت و نقش ساختار کنترل‌های داخلی و به تبع آن حسابرسی داخلی موثر است. با توجه به گستره و تنوع چشمگیر عملیات موسسات مالی بانکی و ریسک‌های خاص و قابل توجه آنها، می‌توان به نقش حیاتی ساختار کنترل‌های داخلی کارا و اثر بخش و فرآیند ارزش افزای حسابرسی داخلی در این سازمان‌ها پی‌برد. با توجه به نقش ارزنده‌ای که حسابرسی داخلی در ارکان راهبری شرکتی، مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی به ویژه در بانک‌ها دارد، بسیاری از مراجع قانونی و دستگاه‌های نظارتی، در سال‌های اخیر، استقرار واحد حسابرسی داخلی را برای سازمان‌ها تکلیف نموده‌اند، دامنه فعالیت حسابرسان داخلی در بانک‌ها (بر خلاف بازرسی که فقط قوانین و مقررات را بررسی می‌نمایند)، شامل بررسی اثربخشی و کارآیی عملیات، گزارش

صورت‌های مالی و رعایت قوانین و مقررات می‌باشد. با توجه به این اهمیت، حسابرسان داخلی بانک‌ها باید از قابلیت حرفه‌ای کافی و جایگاه و استقلال مناسب برخوردار بوده تا قادر به رسیدگی به کلیه حوزه‌های فعالیت بانکی باشند و با تغییر نقش خود از بررسی بخش‌های مالی تا ارائه خدمات اطمینان بخشی و مشاوره‌ای، نقش ارزنده‌ای در راهبری شرکتی، مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی بانک‌ها داشته باشند. حسابرسی داخلی در بانک‌ها یک عملکرد حیاتی است که نقش اساسی در تضمین ثبات مالی و رعایت استانداردهای قانونی ایفا می‌کند. بانک‌ها به عنوان نگهبانان اعتماد عمومی و بازیگران کلیدی در اقتصاد جهانی، در یک محیط با مقررات شدید فعالیت می‌کنند. پیچیدگی عملیات بانکی، همراه با خطرات ذاتی در تراکنش‌های مالی، نیازمند نظارت دقیق است. حسابرسی‌های داخلی این نظارت را از طریق پایش مداوم فرآیندهای مالی، ارزیابی ریسک‌ها و اطمینان از رعایت چارچوب‌های قانونی ارائه می‌دهند. این مقاله به بررسی نقش حیاتی حسابرسی داخلی در بانک‌ها می‌پردازد و بر اهمیت آن در مدیریت ریسک‌ها، اطمینان از رعایت مقررات و افزایش شفافیت مالی تأکید می‌کند. حسابرسی داخلی در بانک‌ها نقش مهمی در تضمین شفافیت، اعتبار و بهبود عملکرد بانک‌ها ایفا می‌کند. وظایف اصلی حسابرسی داخلی شامل موارد زیر است:

۱. نظارت بر فرآیندها: حسابرسی داخلی مسئول بررسی و ارزیابی فرآیندهای مختلف بانک از جمله عملیات اعتباری، مدیریت ریسک، حسابداری و امور مالی و ارتباطات با مشتریان است. این نظارت به منظور اطمینان از کارایی، بهینه‌سازی و رعایت استانداردهای مربوطه انجام می‌شود.

۲. شناسایی ریسک‌ها: حسابرس داخلی وظیفه شناسایی و ارزیابی ریسک‌های مرتبط با فرآیندها و عملیات بانک را بر عهده دارد. این شناسایی به بانک کمک می‌کند تا استراتژی‌های مناسب برای کنترل و مدیریت ریسک‌ها ارائه دهد.

۳. بهبود کنترل‌های داخلی: حسابرسی داخلی با ارائه توصیه‌هایی برای بهبود کنترل‌های داخلی در بانک، به بهبود عملکرد و کاهش احتمال تقلب و خطا کمک می‌کند.

بانک‌ها در محیطی تحت نظارت شدید فعالیت می‌کنند و باید به الزامات سختگیرانه‌ای که توسط نهادهای نظارتی ملی و بین‌المللی تعیین می‌شود، پایبند باشند. حسابرسان داخلی که اغلب از طریق موسسات حسابرسی معتبر گواهی‌نامه دریافت کرده‌اند، نقشی کلیدی در تضمین تطابق بانک‌ها با این مقررات ایفا می‌کنند. عدم رعایت استانداردهای نظارتی می‌تواند منجر به جریمه، تحریم یا آسیب به شهرت بانک شود. حسابرسی داخلی به بانک‌ها کمک می‌کند تا با قوانین مربوط به مبارزه با پول‌شویی (AML)، کفایت سرمایه و حفاظت از داده‌های مشتریان تطابق داشته باشند.

بخش پنجم: مزایای حسابرسی در شفافیت مالی بانک‌ها

حسابرسی داخلی، که با راهنمایی‌های ارائه شده از سوی موسسه حسابرسی پشتیبانی می‌شود، نقش مهمی در افزایش شفافیت فرآیندهای مالی یک بانک دارد. با ارائه یک ارزیابی مستقل از عملیات مالی، حسابرسی داخلی اطمینان حاصل می‌کند که صورت‌های مالی دقیق، قابل اعتماد و عاری از تقلب باشند. این شفافیت برای حفظ اعتماد ذی‌نفعان، از جمله مشتریان، سرمایه‌گذاران و نهادهای نظارتی بسیار حیاتی است. علاوه بر این، حسابرسی داخلی مسئولیت‌پذیری را در بانک‌ها ترویج می‌کند. با شناسایی حوزه‌های نیازمند بهبود و ارائه

پیشنهادهای روشن، حساب‌رسان به ایجاد فرهنگی از مسئولیت‌پذیری و رعایت بهترین شیوه‌ها کمک می‌کنند. نتیجه این فرآیند، نهاد مالی است که با اعتبار و کارایی بیشتری فعالیت می‌کند و شهرت خود را در بخش مالی تقویت می‌نماید. حسابرسی داخلی در تدوین روش‌های کنترل داخلی اعم از مالی و غیرمالی، استقرار سیستم کنترل داخلی، بررسی و ارزیابی سیستم کنترل داخلی، ارائه پیشنهادها سازنده برای بهبود این سیستم و ارزیابی اثربخشی و کارایی استفاده از منابع بنگاه، نقشی اساسی و کلیدی دارد. اهداف و دامنه حسابرسی داخلی در بانک‌ها طبق تعریف حسابرسی داخلی و اصول شماره (یک و سه) کمیته بال هدف حسابرسی داخلی بانک‌ها عبارت از ارزیابی بانک از نظر مکانیسم کنترل‌های داخلی، نشان دادن عدم کارایی و مخاطرات ناشی از آن‌ها، پیشنهاد کنترل‌های داخلی مناسب با توجه به تغییر شرایط و بررسی سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت و مالی است. هرچند که دامنه حسابرسی داخلی در بانک‌ها بیشتر معطوف به جنبه‌های مالی شده اما بر طبق تعریف، حسابرسی شامل تمامی جنبه‌های کنترل داخلی اعم از مالی و غیرمالی می‌شود. البته کمیته بال هم در اصل نهم از اصول هجده گانه خود بیان می‌کند: «تمامی فعالیت‌ها و واحدهای بانک باید زیرپوشش حوزه حسابرسی داخلی باشند».

نتیجه گیری

حسابرسی داخلی در بانک‌ها نقش بسیار مهمی دارد، به‌ویژه از نظر تحلیل داده‌ها. حسابرسی داخلی به مجموعه‌ای از فرآیندها، فعالیت‌ها و تدابیر اشاره دارد که به منظور ارزیابی و افزایش کارایی، کارآمدی و امنیت عملیاتی در بانک انجام می‌شود. در این راستا، توجه به تحلیل داده‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. یکی از وظایف حسابرسی داخلی در بانک‌ها، ارزیابی و نظارت بر فعالیت‌های مالی و عملیاتی است. با تحلیل داده‌های مالی و عملیاتی،

حسابرسی داخلی می‌تواند الگوها، روندها، و نقاط ضعف را شناسایی کند. به عنوان مثال، با تحلیل داده‌ها می‌توان به زمان بندی نامناسب تراکنش‌ها، نقاط ضعف در سیستم کنترل داخلی، یا حتی فعالیت‌های مشکوک دست پیدا کرد. ارتقاء کنترل‌های داخلی حسابرسی داخلی در بانک‌ها یکی از موارد حیاتی است که برای افزایش کیفیت و امنیت عملیاتی بانک‌ها انجام می‌شود. این اقدامات به منظور کاهش ریسک‌های مختلف مرتبط با عملکرد مالی، مدیریت ریسک و تامین مطابقت با قوانین و مقررات مربوطه انجام می‌شود. آموزش و توجیه کارکنان در حسابرسی داخلی در بانک‌ها امری بسیار حیاتی است و به منظور افزایش آگاهی، مهارت و تسلط آنها بر مفاهیم و روش‌های حسابرسی داخلی انجام می‌شود. این آموزش‌ها می‌توانند شامل موارد زیر باشند. آموزش مفاهیم اساسی حسابرسی داخلی، اهمیت آن در بانک‌ها و نقش وظیفه‌ای که کارکنان در این حوزه دارند. تقویت اهمیت نظارت بر فرآیندها و ریسک‌های مالی در بانک‌ها نیازمند تسلط بر چالش‌های مختلف و استفاده از راهکارهای مناسب است. با ایجاد تطابق با مقررات، استفاده از تکنولوژی، تقویت کنترل‌ها، آموزش کارکنان و تقویت ارتباطات، بانک‌ها می‌توانند بهبودهای محسوسی در کنترل ریسک‌ها و بهره‌وری مالی خود داشته باشند و به طور موثر در مسیر پایداری و رشد پیشروی کنند. حسابرس داخلی از نظر جایگاه در یک سازمان باید به بالاترین نقطه یعنی هیات مدیره متصل باشد و امکان دسترسی به تمام واحدهای سازمان را داشته باشد و در هر زمانی که احساس خطر یا انحراف در هر یک از موضوعات جزو وظایفش پیدا کرد، باید بتواند به سرعت به جایگاه بالا دسترسی پیدا کند و گزارش و اطلاعاتش را به آن برساند. در ایران حسابرسی داخلی هنوز به صورت یک امر جدی مورد توجه قرار نگرفته و اگر هم واحدی به نام حسابرسی داخلی یا بازرسی در بانک‌ها و یا سازمان‌ها وجود دارد چیزی به جز یک اسم تشریفاتی نیست؛ زیرا در حال حاضر، مدیران آن نیازی ندارند که حتی به سهامداران حساب و

جواب پس بدهند و نه کسی هم از آنان جوابی می‌خواهد. تا زمانی که این فرهنگ وجود داشته باشد، حسابرسی داخلی معنی پیدا نخواهد کرد و هزینه حسابرسی داخلی «هزینه‌ای فاقد منفعت و هدر رفته به شمار می‌رود».

منابع و مآخذ

الف. پایان نامه

1. سیاوشی خواجه، عبدالحسین / سلیمی، عنایت اله ؛ حسابرسی و بازرسی در بانک، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه تهران - دانشکده علوم - ۱۳۴۹ - [کارشناسی ارشد].
2. سید مطهری، مهدی / صلواتی، شاهیپور ؛ بررسی سیستم حسابداری نظام ارزی بانک ملی ایران، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۷۴، [کارشناسی ارشد]

ب. مقالات

1. مشتری دوست، تورج / جایگاه حسابرسی داخلی و نحوه عملکرد آن در نظام بانکی ایران، فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، پایگاه مجلات تخصصی نور، شماره ۴۵، صفحه ۱۸۷ تا ۲۰۰، بهار ۱۳۹۹.
2. پرویزیان، کوروش / عابدینی، علیرضا / فرخ نژاد، فرشید؛ حسابرسان و ساختار مالی نظام بانکی، ناشر: جامعه حسابداران رسمی ایران، دیماه ۱۴۰۳.
3. طهرانچیان، مهدی / دانشور، هادی / رفاع، ساناز / تاثیرات حسابرسی داخلی در نظام بانکی ایران ؛ سال انتشار: ۱۳۹۷، محل انتشار: یازدهمین کنفرانس بین المللی حسابداری و مدیریت و هشتمین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری های باز.

4. اسکندری، مجید؛ بانک‌ها و فرآیند پرچالش حسابرسی، ناشر: مجله دنیای اقتصاد، شماره: ۲۴۹۹، تاریخ چاپ آبان‌ماه ۱۳۹۰.

5. حساس یگانه، دکتر یحیی / غلام زاده لداری، مسعود؛ ضرورت بازنگری در کنترل و حسابرسی داخلی سیستم بانکی، ناشر: مجله دنیای اقتصاد تابان، شماره ۱۶۹۳، ۲۶ آذر ۱۳۸۷.

ج. کتب

1. حساس یگانه، دکتر یحیی؛ فلسفه حسابرسی، انتشارات: علمی و فرهنگی علمی و فرهنگی، سال انتشار ۱۳۹۸.

2. مشایخی، بیتا / مهرانی، ساسان؛ حسابرسی داخلی، انتشارات: دانشگاه تهران دانشگاه تهران، سال انتشار: ۱۳۹۸.

3. محمدرضائی، فخرالدین / صفی پور افشار، مجتبی / دانشیار، فاطمه / کهن دل، زهرا؛ پژوهش‌های تجربی در حسابرسی، ناشر: نگاه دانش، سال چاپ: ۱۴۰۳.

4. صبری، رضا / رحیمی، سلیمان؛ حسابرسی داخلی بانک‌ها با رویکرد یکپارچه؛ ناشر: موسسه عالی آموزش بانکداری ایران، سال چاپ: ۱۴۰۳.

5. کمالی زارع، علی / ارباب سلیمانی، عباس؛ حسابرسی داخلی اثربخش، ناشر مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی، تعداد صفحات: ۲۴۶، تاریخ چاپ: ۱۳۹۳.